

Paulus

<i>Rollercoaster</i> — VOORWOORD	3
<i>Ballingschap</i> — PASTORAAL	4
<i>Van Paul naar Ignace</i> — PAROCHIE	6
<i>Anna en Hendrik</i> — PATRIMONIUM	8
<i>In het oog</i> — ERFGOED	12
<i>Kleren maken de man</i> — RELIGIE	14
<i>Drie vrouwen op en naast het doek</i> — PATRIMONIUM	16
<i>Zuster op missie</i> — GESCHIEDENIS	20
<i>On the road</i> — MUZIEK	24
<i>Sint-Paulus binnen de muren</i> — SPV	28
<i>Miniatuurtjes</i> — DIGITAAL	32
<i>Agenda</i>	36
<i>Colofon</i>	39

Voorpagina: Binnenzicht van de Sint-Ignatiuskapel waar de vieringen zullen plaatsvinden tijdens de maanden maart en april, wanneer de Sint-Pauluskerk gesloten zal zijn in voorbereiding van fase 2 van de restauratie.

ROLLERCOASTER

Sint-Paulus beleeft een bewogen voorjaar: gedelocaliseerde orkestmissen, een gesloten kerk, een (deels) vernieuwde kerkraad... Maar zoals Nietzsche schreef: 'Was mich nicht umbringt, macht mich stärker'.

Een uitspraak die de Sint-Paulusvrienden (SPV), onze redactie, de Muziekkapel, ons evenemententeam en iedereen die onze kerk en parochie een warm hart toedraagt, ter harte neemt. En eerlijk: zo erg is het natuurlijk allemaal niet, maar die indruk wordt misschien gewekt door de stroom van berichten. Het klopt wel dat het de komende maanden alle hens aan dek is nu onze kerk in maart en april volledig sluit.

Maar in plaats van bij de pakken te blijven neerzitten, creëren we kansen en gaan we gewoon door. De twee topwerken van Rubens en Van Dyck verhuizen eind februari dan wel naar 's Hertogenbosch, in de plaats daarvan komen er twee topwerken uit de rijke voorraadkamer van de Phoebus Foundation en zetten we de grafmonumenten in de kijker. Armand maakte er een uitgebreide studie over.

Wat de sluiting betekent voor onze eucharistievieringen en orkestmissen kom je te weten in een bijdrage van broeder Anton en van Caroline. Bevriende kerken en kapellen bieden ons tijdelijk onderdak. Onze pastoor Didier ziet deze kortstondige 'ballingschap' als "een kans voor Sint-Paulus om te ontdekken wat een parochiegemeenschap werkelijk is, een kans om een gevoel van eenheid te herontdekken en vastgeroeste ideeën in twijfel te trekken".

Met de tijdelijke sluiting van de kerk gaat de restauratie van het gebouw zijn tweede fase in, daarover brengt Caroline ook verslag uit. Wat is er al uitgevoerd en wat

zit er aan te komen. Niet alleen het gebouw wordt gerestaureerd, ook onze Cornelis De Vos die we drie jaar geleden vanuit Burcht naar Antwerpen brachten. Handige slimme vrouwen zijn ijverig aan de slag om het zwaar beschadigde werk in zijn oude glorie te herstellen, met de financiële steun van de SPV en het Fonds Baillet-Latour.

De vrienden geven je ook een overzicht van hun activiteiten van het voorbije jaar. Verder verwelkomen we de eerste bijdrage van Vincent, hij vertelt het verhaal van zuster Adolphine waarvan een beeld in onze kerk staat. Broeder Anton gaat verder met zijn reeks over liturgie, deze keer buigt hij zich over de gewaden van de priester, over zijn kleerkast dus. Ten slotte vermelden we nog de 'comeback' van de Miniatuurtjes.

Wat je hier niet kan lezen, maar wat we je niet willen onthouden is het lovende rapport van 'Slow Art Day HQ' over Armand, Regina en Stéphane i.v.m. onze deelname vorig jaar in april. "We thank the wonderful Armand Storck and the team at St Paul's Church for making this exceptional viewing possible [*'Geseling' en 'Kruisdraging' in het koor*]. We look forward to Slow Art Day 2026". Dit jaar moeten we helaas overslaan wegens... inderdaad.

Veel leesplezier

Guido Meeussen
hoofdredacteur

BALLINGSCHAP

Exodus en ballingschap. Twee sleutelwoorden in de Bijbel die vaak verward worden. 'Exodus' is een vrijwillige beweging, 'ballingschap' wijst op een straf, maar kan ook bevrijdend werken.

In de Bijbel betekent het woord *exodus* letterlijk 'vertrek'. Het verwijst naar de uittocht van het volk Israël uit Egypte. Deze gebeurtenis wordt uitgebreid beschreven in het tweede boek van de Tora, dat ook de naam 'Exodus' draagt. Maar 'exodus' wordt ook in de latere boeken van de Bijbel vaak genoemd. Het is dan ook een cruciale gebeurtenis voor het volk Israël, die onthult wie God is en wat zij zijn: uitverkoren door God.

Er is daarentegen geen Bijbels boek dat de naam 'Ballingschap' draagt, maar het loopt wel door de gedachten van veel van de profeten. In de Bijbel verwijst ballingschap naar een historische gebeurtenis: de deportatie van het volk naar Babylon in 587 v.Chr. door Nebukadnezar. Een deportatie die werd ervaren als een grote breuk en een goddelijke straf voor ontrouw.

Onze gemeenschap zal in maart en april meevieren in de Sint-Ignatiuskapel aan de Prinsstraat. Ook al is het vaak gevaarlijk om betekenis te geven aan tegenspoed en moeilijkheden, laten we het aandurven om betekenis te geven aan deze 'ballingschap'. En laat deze ballingschap niet veranderen in een 'exodus', waarbij de parochianen de kerk ontvluchten.

De profeten Ezechiël en Jeremia probeerden zin te geven aan de ballingschap. In zijn boek verwoordt Ezechiël het visioen van een God die de tempel in Jeruzalem verlaat om zich bij het *gedeporteerde volk* te voegen. Bij Jeremia luidde het dat de verwoesting van Jeruzalem het teken was van Gods oordeel als reactie op de afgoderij en het onrecht van zijn volk.

In feite markeerden de verwoesting van de tempel en de ballingschap het einde van een religie die georganiseerd was rond *land* en *ritueel*. Het was dit begrip van religie en God dat met de ballingschap instortte. Als ballingschap een beproeving is, dan is het ook een tijd voor wederopbouw. Omdat ze geen tempel meer hadden voor hun rituelen, organiseerden de joden zich rond het geheugen en de geschiedenis.

Daarom werden er tijdens de ballingschap verschillende Bijbelboeken geschreven en herschreven. In feite werd de ballingschap een spirituele ervaring. Het roept een beproeving op die gekenmerkt wordt door het verlies van gewoonten, maar die kan leiden tot nieuwe vruchtbaarheid. Herschrijven wat we zijn. Het "*we hebben het altijd zo gedaan*" achter ons laten. Een al te bekend refrein...

Wegwijzers in Macau - foto Didier Croonenberghs

Ballingschap is een spirituele ervaring, maar ook een heel menselijke. Is niet ieder mens op de een of andere manier en fundamenteel een migrant? Een balling? Om onze identiteit te vinden, moeten we onszelf in beweging zetten. Onze diepste waarheid ligt altijd voor ons, buiten ons. Je moet buiten jezelf treden om jezelf te vinden. “*Verlaat je land*”.

De gemeenschap van Sint-Paulus gaat dus in ‘ballingschap’ leven. Is dit een ontbering of een kans? Misschien een kans om te ontdekken wat een parochiegemeenschap werkelijk is. Een kans om een gevoel van eenheid opnieuw te ontdekken. Een kans om veel voor de hand liggende ideeën en praktijken in twijfel te trekken.

De bijbelgeleerden blijven het herhalen: het lijkt erop dat de teksten die getuigen van het ware monotheïsme niet teruggaan tot *vóór* de Babylonische ballingschap! Ballingschap zorgt voor eenheid. In de beproeving van de ballingschap werd het hart van het geloof van het jodendom gevormd, opgeschreven en met grotere duidelijkheid verkondigd.

Laten we durven geloven dat deze korte *ballingschap* van twee maanden onze wederzijdse aandacht en de banden van onze Sint-Paulusgemeenschap zal versterken.

Didier Croonenberghs
pastoor van Sint-Paulus

Tijdelijke verhuis misviering op zondag

VAN PAUL NAAR IGNACE

Sint-Paulus is in maart en april volledig dicht wegens de restauratiewerken. Onze parochie moet dus in 'ballingschap'. Gelukkig hoeven we geen twee maanden rond te zwerven in de woestijn, we hebben een nieuw onderdak gevonden in ZED.

ZED of Zomaar Een Dak is de dienst studentenpastoraal van de Universiteit Antwerpen in de Prinsstraat, op de zogeheten stadscampus. Voor de (oud-)studenten van UFSIA/UA zal het geen geheim zijn dat er een kapel is op nummer 13, het 'Hof van Liere'. Deze ruimte valt onder de hoede van ZED.

We zullen er terecht kunnen op alle zondagen in maart en april voor de eucharistieviering, alsook voor de vieringen van de Goede Week. Enkel op paasdag ziet het programma er anders uit. Dan nodigen we je uit voor de orkestmis die onze muziekkapel organiseert in Sint-Walburgis om 10u30 of je kan aansluiten bij de viering in Sint-Andries eveneens om 10u30.

Wetend hoe gesteld u bent op het drankje na de mis, hebben we ook hiervoor een oplossing gevonden. Schuin tegenover de kapel bevindt zich het eigenlijke gebouw van ZED (Prinsstraat nr. 32). Na de mis kunnen we er terecht in de benedenzaal voor een warme koffie of een frisse Sanctus Dominicus.

Er zijn enkele parkings in de buurt (bv. op de Paardenmarkt). Voor wie moeilijker te been is, werken we momenteel een pendeldienst uit tussen Sint-Paulus en de Prinsstraat – meer info volgt nog, hou dus de nieuwsbrief in de gaten.

Sint-Ignatiuskapel

Een klein woordje over de kapel. Deze bevindt zich pal tussen de twee kleine zuidelijke binnenkoeren van het Hof van Liere, grenzend aan de Prinsstraat. Het Hof van Liere is een 16de-eeuws stadspaleis opgetrokken door burgemeester Arnold van Liere en straalt alle grandeur van die époque uit.

In de 17de eeuw wisten de jezuïeten de gebouwen te verwerven om er onderwijs in te verzorgen. Bij de opheffing van de Sociëteit in 1773 werden de gebouwen geconfisqueerd, maar in 1929 kwamen ze opnieuw in handen van de jezuïeten die ze opknapten en inrichtten voor onderwijs. De vroegere ontvangstzaal, tussen de twee voormelde binnenkoeren, werd omgebouwd tot kapel en toegewijd aan Sint Ignatius van Loyola.

In de eenbeukige kapel staan momenteel 120 stoelen – ze is dus op maat gesneden van onze zondagsgemeenschap – maar er is zeker ruimte voor meer. Er staat een klein, maar goed functionerend orgel en een elektrische piano. De parketvloer zorgt voor enig gekraak maar geeft ook veel warmte. Als altaarstuk hangt er een pas gerestaureerd drieluik van Onze Lieve Vrouw, uit de school van de Vlaamse Primitieven.

Dankbaarheid

Als parochie zijn we de UA en ZED bijzonder dankbaar dat we twee maanden lang te gast mogen zijn voor onze eucharistievieringen. Dat is mogelijk gemaakt door de steeds nauwere samenwerking tussen de dominicanen en ZED de voorbije drie jaren.

Wie herinnert zich de processie niet met de relieken van Sint Thomas van Aquino over de stadscampus van vorig voorjaar? Broeder Anton is intussen ook een vaste medewerker van ZED en hij is er overdag en vooral 's avonds regelmatig te vinden.

Het is niet uitgesloten dat we in een volgende fase van de restauratie van Sint-Paulus opnieuw in 'ballingschap' zullen moeten gaan. Dat hoeft ons dus niet te verontrusten, omdat we in de Prinsstraat een tweede thuis kunnen vinden. Met een positieve en creatieve ingesteldheid maken we er samen het beste van!

P. Anton-Marie Milh o.p.

Grafmonumenten aan het hoofdaltaar (2)

ANNA EN HENDRIK

De eerste aflevering van deze serie verscheen in Paullus Kerstmis 2025. We eindigden poëtisch met de melding dat de portiekmonumenten van Varick – Damant en Ophovius in het diffuse licht stonden dat door de zuidelijke geschilderde glasramen van het hoogkoor naar binnen viel.

In de tweede aflevering nemen we de taak van de verdwenen geschilderde ramen over en schijnen we licht op het monument van het echtpaar Hendrik Van Varick (ca. 1570 – 1641) en Anna Damant (? – 1630).

De oudste grafmonumenten in de Sint-Pauluskerk – Ophovius en van Varick-Damant - zijn uniek, omdat gelijkaardige constructies elders in Antwerpen vaak vernield of verdwenen zijn. We zien geknielde en biddende overledenen, prianten, die hun stempel drukten op de maatschappij in Antwerpen in de eerste helft van de 17de eeuw.

De figuren zijn gericht naar het hoofdaltaar, langs waar ze hun gebeden aan God en de heilige Paulus kanaliseren. Dat nieuwe hoofdaltaar werd pas op 6 augustus 1639 gewijd aan Paulus door bisschop Nemius van Antwerpen.

De protagonisten op de monumenten zijn levensgroot afgebeeld, wat in die tijd was voorbehouden aan de hogere adel en bisschoppen. Dat was tijdens de Franse

Grafmonument Varick – Damant, Sint-Pauluskerk, eigen foto

bezetting op het einde van de 18de eeuw een reden om er elders komaf mee te maken en zo kent Sint-Paulus als uitzondering vandaag nog een authentiek ensemble grafmonumenten.

De portieken rond de twee oudste zijn trouwens identiek, inclusief de lege sarcofagen, wat ons intuïtieve vermoeden van een gelijktijdige constructie - rond 1635 - bevestigt. Waarschijnlijk is het hoofdaltaar dat er toen stond en in 1636 komt piepen op het interieur van Pieter Neeffs, hetzelfde dat in 1639 door Nemius werd gewijd. Was ook dat altaar, net zoals het doksaal, nog niet klaar toen Neeffs het als mogelijke *artist's impression* schilderde?

Pieter Neeffs, interieur Sint-Pauluskerk, 1636, detail, Rijksmuseum Amsterdam

LE ROY Jacques, Notitia Marchionatus Sacri Romani Imperii hoc est urbis et agri Antverpiensis, Amsterdam, 1678

Verdwenen wapenschilden

Het is waarschijnlijk dat de tien wapenschilden, met de helm en de handschoenen van Hendrik van Varick - die zijn monument volgens oude tekeningen sierden - sneuvelde tijdens de Franse revolutionaire periode. De oudste tekening van het monument van Varick-Damant vonden we terug in Jacques Le Roy's *Notitia Marchionatus Sacri Romani Imperii hoc est Urbis et Agri Antverpiensis*, uitgegeven in Amsterdam in 1678.

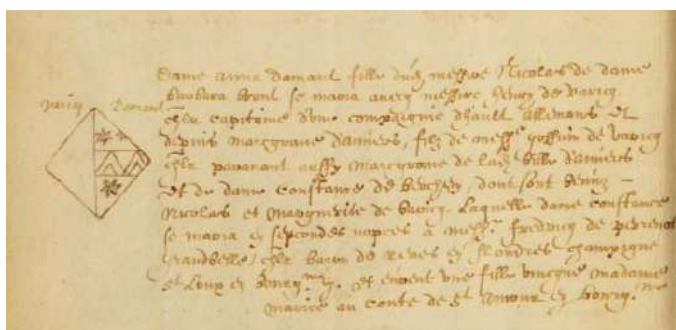
Dat is maar ongeveer 40 jaar na de oprichting van het monument. Het is merkwaardig dat we naast de helm en de handschoenen van Hendrik slechts twee wapens bespeuren op die tekening, bovenaan dat van van Varick, de gekroonde drie leeuwen-koppen en tussen de hoofden van Anna en Hendrik het gecombineerde wapen van Varick-Damant. Anna's familiewapen bestaat uit drie sterren, twee bovenaan en de derde onderaan, met tussenin twee gestileerde, afgeknotte schansen.

Het is vermoedelijk dankzij ridder François Damant (? - 1611), drager van het Gulden Vlies, kasteelheer van Kortrijk en oom van Anna Damant, dat we een beschrijving hebben van het wapen van Damant. We zullen François later tegenkomen tijdens de trouw van Anna en Hendrik. In de digitale bibliotheek van de

University of Missouri in de VS bevindt zich een manuscript dat dateert van de periode 1600 - 1610 en geschreven is in Kortrijk. In dat manuscript is een stukje gewijd aan het gecombineerde wapen van Varick-Damant, dat later wordt overgenomen op het monument in de Sint-Pauluskerk. De lange en wat lugubere heraldische

Familiewapen Damant

Vermoedelijk François Damant, manuscript, Ascendance héraldique famille Damant, Kortrijk, ca. 1600 [digitale collectie University of Missouri, USA, publiek domein]

omschrijving van het wapen van Hendrik van Varick willen we je niet onthouden: *in zilver drie afgerukte leeuwenkoppen van keel (rood, nvdr.) getongd, gekroond van lazuur (blauw, nvdr.), het schild getopt met een helm van zilver gekroond met een kroon van drie fleurons (gestileerde bladeren of rozetten, nvdr.) getralied, gehalsband en omboord van goud, gevoerd en gehecht van keel, met dekkleden van zilver en van keel*. Nou moe, begin daar maar eens aan als wapenschildfabrikant.

Familiewapen van Varick in OLZHEIM Alex, Uit de geschiedenis van Varik, Varik, 2013

De acht kleinere wapenschilden, vier aan beide kanten, hebben nochtans zeker aan het monument gehangen. Op 17 maart 1728 stapte het Antwerpse stadsbestuur naar de Sint-Pauluskerk om dat vast te stellen en er een verslag over te maken. Notaris de Greve stelde het attest op en het document biedt ons een gedetailleerde blik op het monument zoals het er 300 jaar geleden volledig aangekleed stond. Dit is de ingekorte beschrijving, een vrije vertaling van de Franse tekst:

*We hebben ons begeven naar de kerk van de eerwaarde paters dominicanen van deze stad en hebben daar op de linkerkant van het koor (als je met je rug naar het altaar staat nvdr.) een mooi epitaaf en graftombe aangetroffen van wijlen messire Henry de Varick en dame Anna Damant, zijn gezellin, onder dewelke hun lichamen zijn geborgen. Hun wapens en kwartieren zijn afgebeeld. Aan de rechterzijde (als je met je rug naar het monument staat, nvdr.) de wapens van Varick, du Crois, Berchem en vande Werve en aan de linkerkant Damant, Bave, Brant en Liere. We hebben het monument aangetroffen zoals op aangehechte tekening en ook de inscriptie gezien boven een deur naar een kelder of crypte onder het hoogkoor, met de tekst: *icy gist messire Henri de Varick, chlr. Vicomte de Bruxelles, Seigr. De Boonendael, Bauwel & Olmen, du Conseil de guerre, marcgrave d'Anvers. Trespasa l'an 1641. Le 5. Octob. & Dame Anne Damant sa compagne, Dame des dits lieux trespasa l'an 1630. Le 6. de may.**

Notaris de Greve heeft dat nauwkeurig genoteerd in 1728 en we zijn blij dat de tekst boven de ingang van onze crypte alle turbulente tijden overleefd heeft, in tegenstelling tot de tien wapenschilden van het monument. De opdrachtgever van de vaststelling en het attest was Philippe Adrien van Varick, vicomte de Bruxelles. Vermits de acht kleine wapenschilden in 1658 nog niet op de eerste tekening staan en in 1728 wel, vermoeden we dat het een latere toevoeging betreft. Mogelijk was Philippe Adrien zelfs de opdrachtgever van de schildjes en wilde hij een attest als bevestiging dat het werk was uitgevoerd.

Selectieve destructie

De meest plausibele verklaring van de verdwijning van de tien wapenschilden gaat terug tot de Franse Revolutie, toen de decreten tegen de feodaliteit, de adel en het koningschap werden toegepast. Op 17 juli 1793 werd de onherroepelijke afschaffing van die instituten vastgelegd in een decreet dat het laatste was van een aantal voorgangers.

SANDERUS Antoon, Le grand theatre sacré du duché de Brabant, 's Gravenhage, 1734

In Antwerpen werden grafmonumenten en adellijke insignes op het einde van de 18de eeuw grondig aangepakt en vernietigd, maar de Sint-Pauluskerk bleef op dat gebied min of meer buiten schot. De schildjes boven het koorgestoelte bijvoorbeeld bleven onberoerd en kunnen we vandaag nog altijd bewonderen. Die kleinere wapenschilden waren vaak gerelateerd aan gilden, ambachten of families die een schenking deden of de bouw van het koorgestoelte mee financierden. Hoewel in principe iedereen slachtoffer was van de revolutionaire vernietigingsdrang, werden hun symbolen vaak gespaard omdat ze niet direct aan de adel gelinkt waren.

De vernielingen in de kerken waren niet altijd systematisch. Vaak werden zeer zichtbare wapenschilden van adellijke grafplaten in de vloer als eerste vernietigd. Grootschalige monumenten zoals dat van Varick-Damant waren ook een duidelijk doelwit voor

'ontwapening' – je kon er immers niet naast kijken. De vernietiging van de wapens op het grafmonument Varick-Damant was waarschijnlijk een doelbewuste politieke daad tegen de adellijke herinnering, terwijl de wapenschilden boven het koorgestoelte mogelijk werden gespaard om pragmatische redenen – misschien werden ze wel afgedekt - of omdat ze minder als direct subversief werden beschouwd.

Sporen van ontwapening in 1797, verwijderd familiewapen van Varick bovenaan het monument, eigen foto

In 1797 diende citoyen Philippe Van de Werve een verzoekschrift in om de verkoop van het grafmonument van Varick stop te zetten. Hij trad op als erfgenaam van de familie van Varick. Om zijn argument kracht bij te zetten vermeldde hij in het verzoekschrift dat hij afstand zou doen van zijn adellijke titels. Tot ieders verbazing werd zijn verzoek goedgekeurd, net zoals dat van citoyen Jan Hendrik Heesmans over het grafmonument van Michael Ophovius tijdens de zitting van 3 Thermidor de l'an V – 21 juli 1797. Dat is voor de Sint-Pauluskerk echt wel een alternatief argument om een feestje te bouwen op de nationale feestdag van België. Het is best mogelijk dat de wapenschildjes van het grafmonument van Varick-Damant verwijderd werden, aansluitend op de afstand van de adellijke titels door de erfgenamen.

Nu we de familieconnecties van Anne Damant en haar Hendrik kennen dankzij de wapenschildjes is het een mooi moment om te bekijken hoe die relaties in elkaar zaten. We volgen de levensloop van de hoofdrolspelers, komen heel wat bekende namen tegen en keren daarna terug naar het monument om de beelden nog eens grondig te bekijken en onze conclusies te vormen. Wordt vervolgd in Paullus Pasen en de bibliografie komt na de laatste aflevering.

Armand Storck

Tweede fase restauratie komt eraan

IN HET OOG

In ons vorig verslag vertelden we hoe ijsig stil het soms was bij de aanvang van de restauratie. Bezoekers vroegen zich af of er wel werken aan de gang waren. Het bleek een stilte voor de storm. Ondertussen zitten we in het oog van diezelfde storm. Hoog tijd voor een verslag van fase 1 'exterieur en stabiliteit' en een vooruitblik.

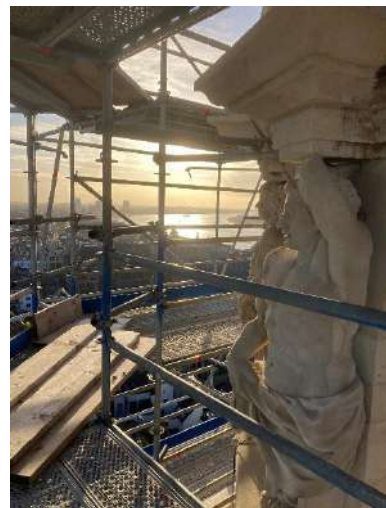
Vorige keer moesten de 'echte werken' nog beginnen. Een kraan van zo'n 70 meter werd in april 2025 in onze Lourdestuin geplant. Stellingen rezen op aan de noordzijde, zowel binnen als buiten. Later volgde nog die van de klokkentoren, mét personenlift. Alle meubels en schilderijen binnenin de werfzone werden ingepakt. De stabiliteitswerken op de zolders van de noordelijke zijbeuk gingen van start en de eerste glas-in-loodramen werden zorgvuldig gedemonteerd voor een proefrestauratie. Al snel stond de zomervakantie voor de deur.

Met opgeladen batterijen werd na het bouwverlof een tandje bijgestoken. De dakwerkers timmerden met bijhorende decibels aan nieuwe leien daken boven de middenbeuk en de noordelijke zijbeuk. De dakkapellen kregen een nieuwe vernislaag. Onder de nieuwe dakgoten werden spiksplinternieuwe nestkastjes ingebouwd, waar gierzwaluwen vanaf komende lente hun intrek kunnen nemen.

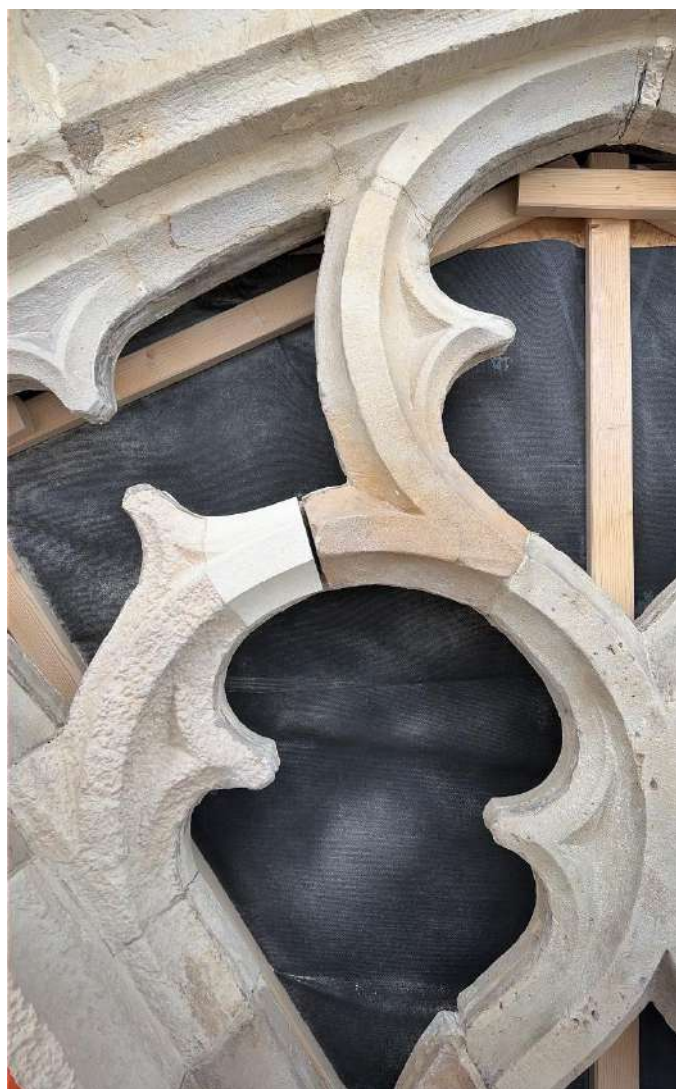
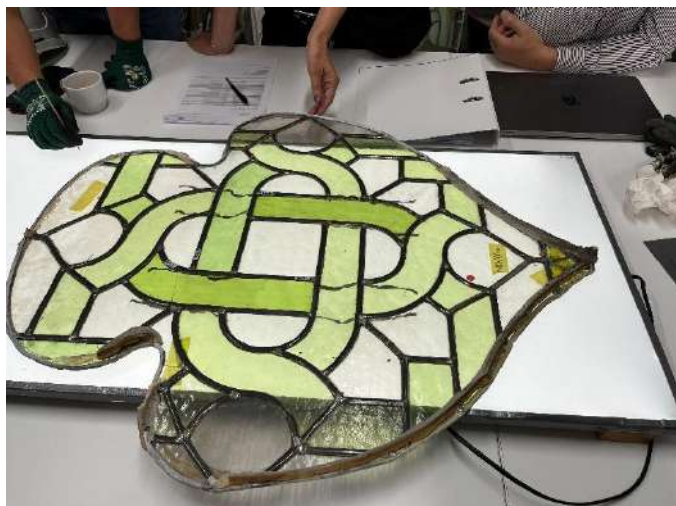
Torenbezoek

Tegelijkertijd werd de gevel aan de noordzijde en de klokkentoren gereinigd, met wervelrotatie met granulaat op basis van glasstukjes of stoom. Op 14 september 2025, tijdens een van onze meest succesvolle edities van Open Monumentendag, konden bezoekers kijken hoe deze werken vorderden. Kleine groepjes bezochten de klokkentoren tot aan de atlanten, de grote stenen beelden die de koepel van de klokkentoren lijken te stutten. Ondertussen staan de haan en zijn bol op de begane grond te wachten op hun vergulding.

Na de gevelreiniging startte de inspectie van de natuursteen en het voegwerk. Waar mogelijk werden 'zieke' delen van de natuursteen weggekapt tot op het 'gezonde' deel van de steen. De 'slechte' natuursteen, die niet meer te redden viel, werd uitgekapt en zal tijdens de volgende fase worden vervangen. Tot slot zal het voegwerk hersteld worden.

Tussen het stomen en het kappen door komen de glas-inloodramen van de noordelijke zijbeuk weer op hun plek van zodra ze gerestaureerd zijn. Het plaatsen van de voorzetbeglazing wordt zorgvuldig voorbereid wegens het erg delicate maaswerk, de krullende bovenzijde van de glasramen.

Buiten én binnen

Terwijl het dak- en kapwerk en het plaatsen van de voorzetbeglazing verder hun gangetje gaan, zijn de voorbereidingen voor fase 2 volop bezig. De restauratie focust zich hoofdzakelijk op het exterieur, toch zal in het begin van deze fase vooral de binnenzijde aangepakt worden. De pandgang is eerst aan de beurt en sluit van januari tot april 2026. De schilderijen zijn weggenomen. De twee altaren en de lambrisering en het houtsnijwerk van de 14 staties van de kruisweg in de Kruiswegkapel zijn zorgvuldig ingekast. Na puncties naar mogelijke oude muurschilderingen volgt het decaperen en verwijderen van slecht pleisterwerk, waarna nieuwe elektriciteit en verlichting wordt geplaatst.

Vanaf maart herrijzen opnieuw stellingen in de kerk, deze keer in de middenbeuk en de zuidelijke zijbeuk. Die van de noordelijke zijbeuk blijft staan. Vanaf mei bereiken bezoekers en parochianen onder deze zee van metalen buizen het hoogkoor via een lange gang. Ook de schatkamer, de crypte en 't Schooltje kun je dan bezoeken.

Westgevel

Onder het orgel worden micropalen geboord om het verzakken van de westgevel tegen te gaan. Het gewicht van het oksaal en de marmeren zuilen eronder veroorzaken verzakkingen van de westgevel.

Tot slot volgen er in deze voorbereiding van fase 2 nog testen met het terugplaatsen van ankers of trekhaken tussen de gewelvbogen van de midden- en zijbeuken om het verzakken in noordelijke richting tegen te gaan. Er worden verfstalen op de muur gezet om zo de juiste tinten wit en zwart te bepalen voor de interieurschildering. Tegelijkertijd worden er volop technische sleuven getrokken voor de grootschalige elektriciteitswerken in de kerk.

We willen het lot niet tarten, maar tot hiertoe loopt alles volgens plan.

Caroline De Wever

DE KLEREN MAKEN DE MAN

We trekken allemaal wel eens iets speciaals aan voor bijzondere gelegenheden en feesten. De priester doet dat altijd omdat elke eucharistieviering bijzonder is. Zijn kledingkeuze varieert wel volgens de tijd van het jaar.

“Bekwame vaklieden [...] moeten voor uw broer Aäron en zijn zonen heilige gewaden maken, want zij moeten mij als priester dienen”, zo luidt de Godsspraak tot Mozes in Exodus 28.

De kledij die de priester draagt in de liturgie is dus niet hemzelf ter ere, maar wel God. Wanneer we op bezoek gaan in het koninklijk paleis dragen we geen joggingpak; *a fortiori* kleden we ons voor de goddelijke eredienst deftig en zo mooi mogelijk.

Vele christelijke denominaties (en zeker de oudste) hebben een rijke traditie van liturgisch textiel. In deze bijdrage willen we stilstaan bij de gewaden die vandaag nog in de Romeinse ritus van de katholieke kerk worden gedragen, met een geleerd woord ook wel ‘paramenten’ genoemd.

Stola

De stola is de lange ‘sjaal’ die de priester draagt boven zijn albe (ondergewaad). Deze is groen, paars, rood of wit/goud al naargelang van het moment in het liturgische jaar waarop gevierd wordt; dit geldt overigens voor alle hieronder behandelde liturgische kleding.

Hedendaagse groene stola en kazuifel

De kleur zwart - liturgie voor de overledenen - is in onbruik geraakt na het Tweede Vaticaans Concilie. Roze kan gedragen worden op de derde zondag van de advent (‘Gaudete’) of de vierde zondag van de vasten (‘Laetare’). Soms ziet men blauw voor mariale feesten of processies en pelgrimages maar dit is geen officiële liturgische kleur.

Oorspronkelijk betekende het Latijnse woord *stola* (Grieks: stolè) een soort sjaal die werd gedragen in de antiek-Romeinse hofhouding en bureaucratie. De wijze waarop de sjaal was samengeknoot, vertelde je iets over de precieze functie die de persoon in kwestie vervulde.

Zo is het nog steeds in de kerk. Bij de priester wordt de sjaal los over de schouders en rond de nek gedragen, maar vroeger werd deze gekruist over de buik gebonden. Een diaken draagt zijn stola over de linkerschouder en bindt deze vast op zijn rechterheup. De bisschop draagt een *pallium*, een stola van lamswol met zwarte kruisjes erop, volledig rond de nek.

Het mooie hieraan is, dat er een eenheid van het wijdingsambt wordt uitgedrukt (allen dragen een stola) en tegelijk een verscheidenheid (allen dragen de stola op een andere manier).

Kazuifel

Tijdens de eucharistieviering draagt de priester een kazuifel boven zijn stola. Kazuifel komt van het Latijnse *casula* en betekent ‘klein huisje’. Het was de naam die werd gegeven aan een

soort reisponcho die in de laat-Romeinse tijd werd gedragen.

Het gaat dus om een ovaal stuk stof met een gat in het midden waar het hoofd door past. De zijkanten werden opgerold en boven aan de schouders vastgemaakt (dikwijls door een diaken), zodat de priester de armen vrij had om soepel en zonder ongelukken de liturgie te kunnen vieren.

In de barokke periode verdwenen deze zijkanten volledig, zodat de kazuifel enkel buik- en rugzijde bedekt: het zogeheten 'vioolkast-model'. Het oudere type kazuifels, met stof tot aan de polsen, noemt men 'gotisch'.

Dalmatiek

Net zoals de *casula*/kazuifel was ook de dalmatiek van oorsprong een Romeins kledingstuk. Ietswat oneerbiedig gezegd lijkt het op een lang T-shirt en wordt gedragen door diakens. Een bisschop, die de volheid van het wijdingsambt bezit, kan hieraan uiting geven door boven elkaar een dalmatiek, een priesterstola, een kazuifel en het pallium te dragen. Zo is hij dus diaken, priester en bisschop. Paus Leo doet dit bijvoorbeeld tijdens de pontificale liturgieën die hij celebreert.

In de oude liturgie waren missen met twee of drie 'heren' niet ongebruikelijk. Zij waren allen priester, maar droegen elk andere kledij om de verschillende functies aan te geven die zij tijdens de mis vervulden: kazuifel (voor de priester-celebrant), dalmatiek (voor de diaken), tuniek (voor de subdiaken). De kleren maken de man!

Koorkap

Een koorkap kan worden gedragen door de diaken, priester of bisschop wanneer hij het getijdengebed of een processie presideert. Wie erbij was vorig jaar herinnert zich misschien nog dat bij de processie met de relieken van Sint Thomas van Aquino van Sint-Paulus naar de kathedraal Mgr. Bonny een prachtige koorkap

droeg. Deze neogotische koorkap is afkomstig uit het voormalige dominicanenklooster te Gent en rijkelijk geborduurd.

Velum

Een *velum* is een sluier of doek die over de schouders van de priester wordt gedrapeerd wanneer hij het Heilig Sacrament draagt of hiermee de zegen geeft. Met een gesp wordt deze vastgemaakt. Dikwijls zitten aan de binnenkant een soort eenvoudige 'wanten', waarmee de priester de monstrans kan vastnemen zonder deze rechtstreeks aan te raken (zichtbaar op de afbeelding, nvdr).

Hoofddekseis

Naast de bisschoppelijke mijter zijn er nog enkele hoofddekseis in gebruik. Vooreerst de *zucchetto*, een 'keppeltje', dat bij kardinalen rood is, bij bisschoppen paars, en bij andere clerici zwart. Zo is er ook de *biretta* of baret, die afhankelijk van de graad van de clericus drie of vier 'vleugels' heeft met al dan niet een pompon bovenaan. Bij norbertijnen, die de *biretta* mogen dragen als reguliere kanunniken, is deze wit overeenkomstig de kleur van hun habijt.

P. Anton-Marie Milh o.p.

De verdedigers van de eucharistie, Rubens ca 1625.
The Ringling, Florida USA

De grote figuur links is de Heilige Ambrosius die een koorkap draagt.

Tweede van rechts de Heilige Norbertus in norbertijns gewaad met op zijn hoofd een *biretta*.

Onze 'Soriano' op intensieve care

DRIE VROUWEN OP EN NAAST HET DOEK

Drie ervaren vrouwelijke kunsthistorici en restaurateurs werken momenteel aan het herstel van onze zwaar gehavende 'Dominicus van Soriano', een werk van Cornelis De Vos, ook met drie vrouwen in een hoofdrol. Een delicaat monnikenwerk én een stevige financiële investering.

In maart 2023 mailt het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC) in Heverlee: "In Burcht hangt een schilderij met een typisch dominicaans thema". De kerkfabriek van de intussen ontwijde Sint-Martinuskerk beaamt: "Inderdaad en we willen het graag aan jullie schenken".

Een maand later vertrekt het werk richting Sint-Paulus. De onthulling aan het grote publiek volgt op 7 oktober 2023 tijdens een vertelconcert. In april 2024 bevestigt prof. em. Katlijne Van der Stighelen ons: "Dit schilderij is een late Cornelis De Vos."

Dit is in een notendop hoe onze 'derde Cornelis De Vos' of onze 'Soriano' in Sint-Paulus terecht is gekomen. Vervolgens blijft het bijna twee jaar stil rond dit thematisch enigmatische werk. De slechte staat van het schilderij verplichtte ons om het letterlijk achter gesloten deuren te bewaren. Tot vandaag.

Wonderlijk verhaal

De officiële titel van dit schilderij luidt *De Maagd Maria overhandigt in het bijzijn van Catharina van Alexandrië en Maria Magdalena een in de hemel vervaardigd schilderij van Dominicus aan de kerkbewaarder van Soriano*. Een mondje vol.

Het vertelt hoe een broeder portier van het dominicaanenklooster in Soriano Calabro (Calabrië) in 1530 van Maria een *acheropita* of een niet door mensenhanden gemaakt schilderij krijgt met het portret van de heilige Dominicus. Maria is vergezeld van Maria Magdalena en Catharina van Alexandrië.

Door dit wonderlijke verhaal wordt het klooster in Soriano een belangrijk bedevaartsoord in de 17de eeuw. Ruim 1600 wonderen worden toegeschreven aan het schilderij.

In een 18de-eeuwse kerkinventaris lezen we dat er in Sint-Paulus twee schilderijen met deze iconografie hebben gehangen. We hopen dat dit schilderij een van de twee zou zijn. Noch de afmetingen - een olieverf op doek van 288 cm op 224 cm - noch de herkomst kunnen dit bevestigen.

Volgens onze contactpersoon in Burcht komt het schilderij uit het klooster van de dominicanessen van Temse. Hoewel ze een refugehuis in Antwerpen hadden, kunnen we voor dit schilderij (nog) geen directe link maken tussen het klooster uit Temse en dat van de dominicanen in Antwerpen.

Over het auteurschap van Cornelis De Vos (1584 - 1651) bestaat nauwelijks twijfel. De inventaris van de Sint-Martinuskerk vermeldt dat het schilderij voor 48 gulden werd gekocht van de kloosterkerk uit Temse. Het archiefstuk vertelt dat het geschilderd is door 'Cornelis De Vos, broer van Martinus De Vos'. Op basis van stilistische kenmerken schrijft prof. em. Katlijne Van der Stighelen,

expert in het werk van Cornelis De Vos, het werk aan hem toe.

Schade

Met deze thematiek én deze toeschrijving verdient dit werk een vaste plek in onze (volledig gerestaureerde) kerk. Toch is de schade aan de drager, het doek en de verflaag te ernstig om het werk vandaag aan het grote publiek te tonen. Zonder een restauratie zou dit schilderij verloren gaan.

De offertes - allen rond de 60.000 euro - lieten weinig aan de verbeelding over. Het Fonds Baillet-Latour is mee met ons verhaal en kent ons een subsidie toe van 27.000 euro. De vzw Sint-Paulusvrienden staat garant voor het restbedrag van de offerte. Restaurateurs Sara Dewilde en Caroline Meert zijn intussen al uit de startblokken geschoten.

Projectleider Sara Dewilde is naast zelfstandige restaurateur ook hoofddocent van het atelier 'schilderijen en polychromie' aan de Koninklijke Academie DKO Antwerpen. Ze heeft ruime ervaring in de behandeling van grote schilderij-ensembles.

Collega Caroline Meert, eveneens kunsthistoricus, heeft haar sporen verdiend in het KIK/IRPA en Monumentenwacht Antwerpen. Haar expertise ligt zowel in de restauratie als de preventieve conservatie.

Experte Kaat Sneider versterkt het duo met haar uitgebreide ervaring in restauratieprojecten voor Bozar, Europalia en het KMSKA. Studenten van de Academie springen af en toe bij als onderdeel van hun opleiding.

't Schooltje is omgebouwd tot het restauratie-atelier. Door de tijdelijke sluiting van de kerk kunnen de restaurateurs er tot eind april ongestoord werken. We laten Sara even aan het woord:

Behandeling

“Het schilderij werd gefotografeerd en onderzocht met UV- en scheerlicht. Het doek werd uit zijn lijst gehaald en er werd een *facing* aangebracht over de gehele picturale laag met lens tissue, een heel fijn Japans papier, en Tylose, een wateroplosbare en zeer reversibele celluloselijm, die achteraf heel gemakkelijk verwijderd kan worden. Het doel van de *facing* is de verflaag te waarborgen terwijl er aan de achterzijde van de textiele drager gewerkt wordt”.

Na het drogen van de *facing* werd het doek horizontaal gelegd en werden de spanranden losgemaakt en honderden nageltjes verwijderd uit het oude spieraam. De oude stoplappen en doublering die indertijd werden aangebracht om scheuren, gaten en in het algemeen de textiele drager te verstevigen, werden volledig verwijderd.

Tijdens deze fase werd het al snel duidelijk dat het schilderij er zeer slecht aan toe is. Het doek is volledig geoxideerd waardoor het heel broos is geworden en geen flexibiliteit meer bezit. Er zijn tientallen scheuren maar ook tientallen gaten aanwezig. Daar waar het doek gedurende lange tijd gedeformeerd was zijn de draden van het doek gebroken en biedt enkel de verflaag nog houvast aan het geheel.

Met andere woorden: het doek kan geen stabiele drager meer zijn voor de picturale laag. Om die reden is het belangrijk dat we voldoende aandacht en tijd besteden aan de behandeling van de drager. Deze vormt immers de basis van het schilderij en is dus prioritair. Hierbij moeten we goed opletten dat we een verdere behandeling alsook een eventuele toekomstige restauratie niet hypothekeren”.

“Momenteel worden de oude lijmresten van de doublering, de resten van de stoplappen, loodwitpatches, gaasresten (gebruikt om de scheuren te verstevigen) oude vullingen en dergelijke meer verwijderd. Er werden testen uitgevoerd met een zachte gel op waterbasis en met een rigide gel op basis van agar (polysacharide).

De eerste optie veroorzaakte een verzwakking van de draden van het doek en de tweede gel kon weinig bijdragen aan de verweking van de lijmresten. Na overleg hebben we besloten om de lijm, vullingen en gazen mechanisch weg te nemen met behulp van een scalpel. Gezien de vele beschadigingen en verharde deformaties bleek dit de meest effectieve, controleerbare en veilige manier te zijn om te werk te gaan. Deze eerste fase zal dus veel meer tijd in beslag nemen dan aanvankelijk gepland.”

Publiek

Tot april zijn onze restaurateurs zoet met de drager. Wat vanaf mei? Dat kan je zelf komen ontdekken! Vanaf mei openen we opnieuw elke dag de kerk van 14u tot 17u. In deze fase van de restauratiewerken aan de kerk zetten we ook de deuren van 't Schooltje open. Wie weet, kan je

de restaurateurs aan het werk zien. Misschien hebben ze tijd voor een woordje uitleg of stel je vraag gerust aan een onthaalmedewerker van de Sint-Paulusvrienden. Zij staan je graag te woord.

[Caroline De Wever](#)

Wil je de Sint-Paulusvrienden graag helpen in het redden van dit bijzondere stukje kunstgeschiedenis? Elke financiële bijdrage, groot of klein op BE45 2200 9085 5589 met de vermelding 'restauratie Dominicus van Soriano', is meer dan welkom.

Houd de komende maanden ook je mailbox goed in de gaten en/of volg ons op Facebook of Instagram. Leuke activiteiten zoals de nocturnes en de deelname aan het 'museumstuk van het jaar' tijdens de Week van de Belgische Musea staan alvast op het programma.

Wil je graag meer weten over dit schilderij en over het verhaal van 'Dominicus van Soriano'? Dan verwijzen we je graag door naar twee interessante publicaties op onze site:

1. Het transcript van het vertelconcert op 7 oktober 2023, geschreven door Armand Storck ([digitale link met website](#))
2. De bijlage bij Sint-Paulus binnen de muren 2025 ([digitale link met website](#))

Caroline Meert (l) en Sara Dewilde (rechts achteraan) samen met twee andere medewerkers aan de slag

Zalige Adolphine, verborgen maar niet vergeten

ZUSTER OP MISSIE

Een beetje verstopt, in het portaal van de inkomhal aan de Lourdestuin en nu voor bezoekers verborgen, staat het beeld van de Zalige Adolphine. Als je haar nog nooit hebt opgemerkt, hoef je je niet te schamen. En als je nog nooit van haar hebt gehoord, kan ik je weer geruststellen, ik evenmin.

Geheel onterecht eigenlijk, want het verhaal van Adolphine – die 25 jaar geleden heilig werd verklaard – is meer dan de moeite waard om te kennen.

Haar verhaal is ook een verhaal van vele namen, want Adolphine, of eigenlijk Marie Adolphine, is de naam die ze krijgt van haar medezusters terwijl ze eigenlijk liever zuster Liduina had geheten. Maar ook voor haar gelofte speelt ze met meerdere namen. Op het gemeentehuis wordt ze inge-

schreven als Judoca Catharina Dierkx, maar ze wordt gedoopt als Anna Catharina Dierkx en toch noemt iedereen haar gewoon Kaatje of Cato.

Bij elke naam zou een andere persoon kunnen horen, maar toch blijft Adolphine haar hele leven dezelfde.

Van haar jeugd weten we niet veel, maar wel weten we dat ze niet de gemakkelijkste start heeft gehad. Op 3 maart 1866 wordt ze geboren in Ossendrecht, vlak over de grens in Nederland. Al op haar vijfde sterft Kaatjes moeder en tien maanden later vertrekt haar vader met de noorderzon. Kaatje woont dan even bij haar grootmoeder, maar trekt later in bij de vrome Kees en Nely Dierkx-Smout.

In 1877 doet Kaatje haar Eerste Heilige Communie, wat in die tijd ook de overgang naar de arbeidswereld markeert. Zo gaat Kaatje op 11-jarige leeftijd werken als kindermisje bij de familie De Beukelaar en later in de enige fabriek in Ossendrecht. Hoewel de werkdagen waarschijnlijk lang en zwaar zijn, volgt ze nog zondagslessen voor jonge vrouwen bij de franciscanessen van Oudenbosch.

Of ze haar geloof hier heeft meegekregen of van haar pleegouders, weten we niet, maar Kaatje steekt haar overtuigingen niet onder stoelen of banken. Wanneer ze hoort over de amoureuze avonturen van haar collega's zou ze hebben geroepen "Op mijn hemd komt gene vent te liggen". Een manier van spreken die we ook later van haar kunnen verwachten.

Antwerpse missie

Dankzij de familie De Beukelaar kan Kaatje in 1884 naar Antwerpen om als meid te werken in 'In 't Meuleken' op Klapdorp en later nog bij andere families in de buurt. Zo komt ze in contact met de franciscanessen Missionarissen van Maria, in de Lange Congostraat. De congregatie, opgericht in India in 1877, is deels contemplatief, maar zet zich ook in voor de bejaarden- en ziekenzorg en in missies. De congregatie groeit snel en in 1889 komt er ook een klooster in Antwerpen.

Hier vindt Kaatje haar roeping tot het missiewerk. De laatste familie waar ze werkt, betaalt haar bruidsschat wanneer ze op haar 27ste intreedt als novice en de naam Marie Adolphine krijgt. In het klooster houdt ze zich vooral bezig met huishoudelijke taken, maar volgens haar medenovicen is ze een harde werker die iedereen aansteekt met haar opgewektheid. Buiten het klooster proeft ze al van het missiewerk door les te geven op de huishoudschool van de zusters.

Vijf jaar later legt ze haar eeuwige gelofte af met "Het verlangen om voor Onzen Lieven Heer te mogen lijden". In datzelfde jaar besluit de leiding van de congregatie een nieuwe missie in China te beginnen met een weeshuis en een ziekenhuis. Marie Adolphine wordt

meegevraagd wegens haar praktische vaardigheden en omdat ze brood kan bakken.

Misschien trok het onbekende haar aan, misschien was Antwerpen te klein geworden, misschien deed ze het uit idealisme of een combinatie van de drie. Ze wist in elk geval dat dit niet zonder gevaar was, want er was net een Belgische franciscaan de marteldood gestorven en bij de voorbereidende informatie die Adolphine krijgt zit zelfs een foto van de vermoorde en in stukken gehakte missionaris. Wanneer haar medezusters vragen of ze niet bang is, antwoordt Adolphine dat als ze in stukken gesneden zou worden ze terug zou komen om in de gangen te dwalen en iedereen een stuk te geven.

'Vernedering'

In februari 1899 vertrekt Adolphine met nog een Vlaamse zuster, Marie Amandine, voor een reis van twee maanden eerst over land naar Marseille en dan over zee naar Shanghai om vervolgens nog drie weken te reizen per boot, trein en muilezel tot ze hun missiepost in het noorden van China bereiken. Eenmaal daar krijgt Marie Adolphine gelijkaardige taken als in Antwerpen, ze werkt in de keuken en de wasafdeling en leert weeskinderen breien, koken en wassen.

In die periode zit China midden in zijn 'Eeuw van Vernedering'. Hoewel het niet volledig gekoloniseerd wordt, valt het wel ten prooi aan verschillende westerse mogendheden en Japan. Ongelijke handelsverdragen, territoriale verliezen en de invoer van opium destabiliseren de maatschappij. Dit in combinatie met hongersnood door droogte doet onvrede groeien onder bepaalde groepen die het Westen de schuld geven.

Als reactie op de westerse invloed wordt een genootschap opgericht genaamd 'Vuisten der Gerechtigheid en Eensgezindheid', bij ons beter bekend als de *Bokkers*. Vanaf 1899 winnen de Bokkers aan populariteit en verspreiden ze zich over Noord-China waar ze hun woede uitwerken op alles wat westers is: spoorwegen, telegraaflijnen, westerse diplomaten en bedrijven, maar ook op het christendom.

Bokseropstand

In 1900 beginnen de *Bokkers* met hun christenvervolgingen en krijgen de zusters van de bisschop het advies om Chinese kleren aan te trekken en te vluchten, maar de zusters kiezen ervoor om bij de weeskinderen te blijven. De recent benoemde gouverneur van Taiyuan, Yuxian, nodigt de zusters en nog andere religieuzen uit om onder zijn bescherming in een gastenverblijf in Taiyuan te blijven.

Yuxian blijkt echter een felle aanhanger van de Bokkers en vier dagen later, op 9 juli bestormen de Bokkers het gastenverblijf. Na een schijnproces wordt Marie Adolphine met haar zes medezusters, twee bisschoppen, twee paters, een lekenbroeder en verschillende leden en medewerkers van de missie onthoofd. Het verhaal gaat dat ze tot hun executie bleven zingen. Hun hoofden zouden op staken zijn gestoken bij de stadspoorten als afschrikking voor anderen en hun lichamen achtergelaten voor wilde honden. In totaal vielen er 44 slachtoffers.

Tijdens de Bokseropstand (1899-1901) worden ongeveer 250 buitenlanders vermoord, een fractie van de tienduizenden Chinezen. Maar gezien de relatief hoge westerse dodentol en de wreedheid in Taiyuan krijgt deze gebeurtenis al snel de naam van 'Het bloedbad van Taiyuan'. De gebeurtenissen worden in het westen op de voet gevolgd in de kranten en de vermoorde christenen worden tot martelaren uitgeroepen.

In 1946 wordt Marie Adolphine zalig en op 1 oktober 2000 heilig verklaard als één van de 120 vooral westerse martelaren van China. Tussen 1648 en 1930 stierven duizenden vooral Chinese christenen de marteldood in China.

Meer dan één leven

Hoewel ze slechts 34 jaar werd, is Adolphine met vele namen aangesproken en heeft ze vele petten (of kappen) gedragen, maar steeds liet ze zich vastberaden leiden door dezelfde idealen en haar geloof. Ze was een vrouw die haar eigen keuzes maakte. Ze verliet haar geboortedorp voor de grote stad, ruilde haar leven als

meid voor een kloosterleven, ging uit overtuiging een gevaarlijke reis aan naar het Oosten en koos bewust haar eigen lot. Ze wilde de wereld tot een betere plek maken en handelde daar ook naar.

In Ossendrecht worden de heilige Adolphine en haar daden nog herinnerd. Er werd een kapel voor haar opgericht en nog steeds wordt rond 9 juli Adolphinedag gevierd met onder andere een stille gebedstocht. De 25ste verjaardag van haar heiligverklaring werd er gevierd met een glossy over haar leven. Ook in China is Adolphine niet vergeten. Het klooster waar ze heeft geleefd, is overgenomen door een andere congregatie, maar er is nog een meditatiekamer waar relieken van de zeven zusters worden bewaard samen met hun portretten. Ook in de plaatselijke kathedraal worden de zeven zusters nog herdacht met een afbeelding.

Franciscanessen (uiterst rechts Marie Adolphine)

Thuishaven

Hoewel haar tijd in Antwerpen maar enkele jaren duurde, hebben haar daden toch ook hier mensen geïnspireerd. In opdracht van pastoor Van Bostraeten werd er daarom in 1946 een gipsen beeld van haar gemaakt door Ferdinand van Dongen. Het beeld dat ons op pad zette om het verhaal van Adolphine te ontdekken.

Hopelijk kan haar verhaal, meer dan 125 jaar na haar dood, nog steeds mensen inspireren om zich achter hun idealen te scharen. Als je na de restauratie van onze kerk het beeld van de Zalige Adolphine wil zien: ze staat daar nog altijd, geduldig als ze was, op jou te wachten.

Vincent Crevals

Bronnen

- Stichting Zuster Marie Adolphine. (2025, oktober). *Adolphine: heiligverklaring van zr. Marie Adolphine*, oktober 2025.
- <https://www.britannica.com/event/Boxer-Rebellion>
- <https://www.vpro.nl/langs-de-oever-van-de-yangtze/artikelen/de-moderne-geschiedenis-van-china>
- <https://oci.archchicago.org/asian-icons/120-martyrs-saints-china>
- <https://www.sciencespo.fr/mass-violence-war-massacre-resistance/fr/document/boxer-war-boxer-uprising>
- <https://zustermarieadolphine.nl/kapel>
- https://en.wikipedia.org/wiki/Martyr_Saints_of_China
- https://en.wikipedia.org/wiki/Taiyuan_massacre

Bronnen afbeeldingen

wikipedia; travelsfinders.com; bhic.nl

De kleine odyssee van Sint-Paulus

ON THE ROAD

De restauratiewerken zetten ons voor grote uitdagingen. In 2025 hebben we bewezen dat we die niet uit de weg gaan. Ook in 2026 zien we uitdagingen als kansen. Soms vraagt het wat tijd om een oplossing te vinden. We denken die gevonden te hebben met 'Muziek in Sint-Paulus on the road'.

Het muzikale jaar 2026 is in Sint-Paulus vertrokken zoals een dieselmotor: eerst nog wat koud en sputterend maar gaandeweg loopt hij steeds warmer en vlotter. 'Koud' kan je het orgelspel van titularis-organist Bart Rodyns uiteraard niet noemen, maar tijdens de vieringen in de Sint-Ignatiuskapel in de Prinsstraat in de maanden maart en april, zal de muzikale omkadering beperkt blijven tot een orgel.

Sint-Walburgiskerk

'Hoe zit het dan met de Krönungsmesse, de orkestmis van Pasen?' horen we jullie vragen. Pasen valt inderdaad al op zondag 5 april. Het orkest alleen zou de Sint-Ignatiuskapel volledig vullen. Vanaf mei, wanneer we voor de zondagsvieringen huiswaarts keren naar Sint-Paulus, is ook het hoogkoor geen optie voor de orkestmissen.

Gelukkig is Bart Rodyns ook onze muzikdirecteur en kunnen we dankzij zijn contacten in 2026 al onze orkestmissen op het vertrouwde aanvangsuur van 10u30 vieren in de grote, modernistische Sint-Walburgiskerk in de Volkstraat, vlot bereikbaar met tram 4. Wie liever met

de wagen komt, vindt een straat verder de grote Q-parking onder de Gedempte Zuiderdokken.

Praktisch:

- Plaats: Sint-Walburgiskerk, Volkstraat 41, 2000 Antwerpen
- Aanvangsuur: 10u30
- Datums van orkestmissen:
- 5 april 2026 – Pasen: *Krönungsmesse* van Wolfgang A. Mozart
- 24 mei 2026 – Pinksteren: *Nelsonmesse* van Joseph Haydn
- 15 augustus 2026 – O.L.V.-Tenhemelopneming: *Messe Solennelle* van Charles Gounod
- 1 november 2026 - Allerheiligen: *Missa Dolorosa* van Antonio Caldara
- 22 november 2026 - Sint-Cecilia: *Deutsche Messe* van Joseph Haydn
- 25 december 2026 - Kerstmis: *Messe de Minuit* van Marc-Antoine Charpentier

Sint-Walburgis

Op 23 april 1900 werd beslist om op het Zuid in Antwerpen een nieuwe parochie op te richten, gewijd aan Sint Walburgis. Architect Jules Bilmeyer ontwierp de eerste voorlopige kapel, gelegen op de grond tussen Volkstraat 41 en Karel Rogierstraat 12. Deze sobere neoromaanse constructie was in de jaren dertig aan vernieuwing toe. Pastoor Maurice van Hoeck vroeg architecten Flor Van Reeth en Jan Smits om een modern ontwerp (1936).

Van Hoeck was op de hoogte van de nieuwe liturgische beweging en pleitte voor een eigentijdse en toegankelijke kerk. Architect Flor Van Reeth was in dit oogpunt een goede keuze, aangezien hij stichtend lid was van de Pelgrimbeweging, een vereniging die de katholieke kunsten wilde bevorderen. De nieuwe kerk werd gepland op de plaats van de oude; de bouwtoelating werd verleend in 1937, een jaar later was de kerk klaar.

Sint-Rumolduskerk

Ook voor onze grote (gast)concerten zijn we op zoek gegaan naar bevriende kerken. De Sint-Rumolduskerk aan de Ter Rivierenlaan 92 in Deurne biedt net zoals de Sint-Walburgiskerk voldoende plaats voor een volledig orkest. Enkele weken geleden kon je het al lezen in onze nieuwsbrief: met veel toeters en bellen verwelkomen we opnieuw, na een pauze in 2025, de jonge muzikanten van het Orchestre d'Arts² van de Ecole Supérieure des Arts van Mons (Bergen), onder leiding van muziekdirecteur en dirigent Nicolas Krüger.

Net als in 2024 staat muziek van Felix Mendelssohn Bartholdy (1809 - 1847) op het programma. Dit keer brengt het orkest 'A Midsummer Night's Dream', een van

de meest gespeelde composities van Mendelssohn. Vooral de huwelijksmars uit die suite zal iedereen onmiddellijk herkennen.

Praktisch:

- Plaats: Sint-Rumolduskerk, Ter Rivierenlaan 92, Deurne, vlot te bereiken met tram 10, halte Venneborg (500m, 8 min) of tram 5, halte Deurne Antwerp stadion (650 m, 10 min).
- Aanvang: 15u, deuren 14u30
- Tickets: € 15 per persoon - te bestellen via info@sintpaulusantwerpen.be

Sint-Rumoldus

De parochie in de Venneborgwijk (1920) beschikt sinds 1932 over een voorlopig kerkgebouw aan de Tirinusstraat. In 1956 kwam er een definitief kerkgebouw, naar ontwerp van Joseph Willems.

Het is een driebeukig kerkgebouw op rechthoekige plattegrond met veel stijlelementen uit de vroegchristelijke periode, maar met gebruik van 'moderne' materialen, met name bakstenen en betonnen draagbalken.

De voorgevel wordt geflankeerd door twee torens in witte natuursteen. Ivo Bakelants ontwierp het grote glas-in-loodraam in deze gevel en ook de andere glas-in-loodramen in de kerk. Albert Poels maakte het beeldhouwwerk.

Koormissen in Sint-Paulus

“Wat met de muziek tijdens de zondagsvieringen vanaf mei, wanneer we terugkeren naar Sint-Paulus?” horen we u tenslotte nog vragen. Gezien we uitsluitend gebruik kunnen maken van het hoogkoor van de kerk, wordt 2026 het jaar van ‘koren in een koor’. Onze muziekdirecteur is

op dit moment in gesprek met verschillende koren. Volg onze nieuwsbrief om ook hiervan op de hoogte te blijven.

[Caroline De Wever](#)

Bronnen:

Wikipedia; Inventaris Onroerend Erfgoed

Sint Paulus
Antwerpen

**MUZIEK IN
SINT-PAULUS
ON THE ROAD
PRESENTEERT:**

**ARTS²/MONS
IN CONCERT**

**A MIDSUMMER NIGHT'S
DREAM
F. MENDELSSOHN**

15.03.2026

**START: 15 UUR
TICKETS : 15 EURO**

**LOCATIE
SINT-
RUMOLDUSKERK, TER
RIVIERENLAAN 92,
2100 DEURNE**

INFO@SINTPAULUSANTWERPEN.BE

MUZIEK IN SINT-PAULUS ON THE ROAD

ORKESTMISSEN 2026

IN SINT-WALBURGISKERK

Sint Paulus
Antwerpen

5 APRIL 2026	PASEN	KRÖNUNGSMESSE /W.A. MOZART
24 MEI 2026	PINKSTEREN	NELSON MESSE /J.HAYDN
15 AUGUSTUS 2026	O.L.V.-TENHEMELOPGENOMEN	MESSE SOLENNELLE /C. GOUNOD
1 NOVEMBER 2026	ALLERHEILIGEN	MISSA DOLOROSA /A. CALDARA
22 NOVEMBER 2026	SINT-CECILIA	DEUTSCHE MESSE /J. HAYDN
25 DECEMBER 2026	KERSTMIS	MESSE DE MINUIT /M. A. CHARPENTIER

VOLKSTRAAT 41 - 2000 ANTWERPEN

VOLG ONZE NIEUWSBRIEF: WWW.SINTPAULUSANTWERPEN.BE

2025 bij de Sint-Paulusvrienden

SINT-PAULUS

BINNEN DE MUREN

Met een knipooop naar de naam van de Romeinse basiliek 'Sint-Paulus-buiten-de-muren' lijsten we op wat er zich 'binnen de muren' van de Antwerpse Sint-Pauluskerk afgespeeld heeft bij de Sint-Paulusvrienden in 2025.

Rondleiding mensen met dementie

Onze vereniging probeert zoveel mogelijk mensen te bereiken. Zo werden al verschillende keren rondleidingen georganiseerd voor scholen. Ook voor mensen met een beperking werden aangepaste bezoeken opgesteld, bijvoorbeeld voor blinden en slechtzienden.

Begin januari 2025 deden we een test met een rondleiding voor mensen met (beginnende) dementie.

Het doel van zo'n rondleiding is *reminiscentie*: het opwekken van herinneringen. Dat kan op verschillende manieren, onder meer door het prikkelen van de zintuigen. Zo werd er wierook gebrand en werd gerinkeld met een bel van de misdienaar. Aan de hand van enkele oude kazuifels werden de kleuren van het kerkelijk jaar besproken. Door een gelukkig toeval was titularis-organist Bart Rodyns aanwezig. Die sloot het bezoek af door het Toccata en Fuga van J.S. Bach te laten klinken.

Bezoek Felixarchief

Op het einde van 2024 bezocht een aantal medewerkers van de publiekswerking van het Stadsarchief onze kerk. Na de rondleiding werd gevraagd of onze vrijwilligers ook een bezoek aan het Felixarchief konden krijgen.

Dit werd uitzonderlijk toegestaan. Op 13 maart gingen we ter plaatse. Onze gids Danny Teurelinx gaf een boeiende rondleiding langs kilometers archief. Zijn collega's toonden hoe ze te werk gingen wanneer nieuwe documenten het archief binnenkomen. Zelf had hij enkele documenten klaargelegd die betrekking hadden op de Sint-Pauluskerk.

Een zeer geslaagd bezoek dat onze vrijwilligers heel erg waardeerden.

Jaarvergadering

De statutaire vergadering van de Sint-Paulusvrienden ging op dinsdag 25 maart door in de zaal *Why Waai* van Sint-Andries. Na een broodjesmaaltijd brachten we o.l.v. pastoor Rudi Mannaerts een bezoek aan het documentatiecentrum van TOPA (TOerisme Pastoraal Antwerpen) en het SAM (Sint-Andries Museum). We sloten af met een drankje.

Erfgoeddag

Het onderwerp van deze editie op zondag 27 april, *Game on*, was niet gemakkelijk toe te passen in onze kerk. Wij namen contact met de dansgroep *Passi*. De bezoekers konden genieten van 16de-eeuwse dansen en lieten zich meeveren door de muziek. Tijdens de dansinitiatie konden de aanwezigen mee dansen, wat spontaan gebeurde.

Nacht van de Kerken

Dit jaar konden we, wegens de aan de gang zijnde restauratie, niet meedoen aan *Museumnacht*. Door de beperking van het aantal in- en uitgangen was het niet veilig om de vele bezoekers te kunnen verwelkomen. Waar we wel met veel enthousiasme aan konden meedoen was de jaarlijkse Nacht van de Kerken, een organisatie van TOPA (TOerisme Pastoraal Antwerpen). Het thema van deze editie was *Al wat er leeft*. Daarrond zijn er heel wat verhalen mogelijk in onze kerk. De gerenommeerde Belgische cellist Johannes Burghoff verzorgde de avond muzikaal.

Open Monumentendag

Op zondag 14 september was de regie voor de Open Monumentendag, met als thema *Heilige Huisjes*, in handen van de stad Antwerpen, met dank aan Greet Donckers van Onroerend Erfgoed. Een paar dagen voordien was in iedere monumentale kerk een film te bekijken. In de Sint-Pauluskerk was dit *Small things like these* van Tim Mielants, een Antwerpse cineast die internationale bekendheid verwierf. Hij bouwde een vriendschap uit met de Ierse acteur Cillian Murphy die in de vertoonde film speelt. Op zondag zelf kon een aantal gegadigden met de lift van de bouwvakkers naar de top van de toren waar ze de stad onder hen in ogenshow konden nemen. Een uniek moment.

Vrijwilligersmarkt

Op zoek naar nieuw bloed voor onze vereniging namen we op zondag 21 september deel aan de *Vrijwilligersmarkt* die door de stad Antwerpen georganiseerd werd. In het Zuiderpershuis stonden meer dan 70 standjes, waaronder die van de Sint-Paulusvrienden. In de voormiddag stonden Walter, Rudi en Joris de geïnteresseerden te woord. Echt concrete engagements bleven uit. In de namiddag namen Erika en Linda de fakkel over. Zij hadden meer succes want ze konden de namen van 12 potentiële vrijwilligers noteren. Uit deze lijst zijn er uiteindelijk twee mensen gekomen die zich als onthaalmedewerker willen engageren.

Enkele cijfers

In 2025 kwamen in totaal 33.982 toeristen op bezoek in de kerk. Dat is een stijging van 43,24 % t.o.v. 2024. De Sint-Paulusvrienden zorgden ervoor dat er tijdens de openingsuren telkens drie of vier vrijwilligers, uit een groep van 31, aanwezig waren om de bezoekers te woord te staan. Dat deze de bekwame en enthousiaste uitleg apprecieerden bleek uit verschillende lovende opmerkingen in het bezoekersboek. Op vraag van de Stad, die de restauratie bekostigt, werd in het winterseizoen de kerk ook op vrijdag opengesteld.

Er werden 24 groepen rondgeleid door 34 gidsen.

Schilderij *Dominicus van Soriano*

De restauratie van het schilderij *Dominicus van Soriano* dat door de kerkraad van de Sint-Martinuskerk van Burcht geschonken werd, is ondertussen aangevat. Vorig jaar stelden de Sint-Paulusvrienden hier een brochure over samen die naar de leden werd gestuurd. Onze vereniging heeft zich garant gesteld om, bovenop het bedrag dat door het fonds Baillet-Latour werd toegezegd, de nodige fondsen te verzamelen en alzo de restauratie te bekostigen. Aan de leden werd gevraagd of ze deze actie wilden steunen. Het resultaat is een mooi bedrag van 1415 euro. Hartelijk bedankt hiervoor!

Tijdens een gedeelte van het volgende toeristisch seizoen (dat wegens van de restauratie pas op 1 mei 2026 begint) kunnen de bezoekers de restauratie volgen in 't Schooltje.

Facebook-hitparade terug van even weggeweest

MINIATUURTJES

Een stuk wijn

Over een 'stuk in je kraag' hebben we al eens horen praten maar een 'stuk wijn' was ons onbekend, tot we in ons archief de factuur van Jean Emmanuel Van Hencxthoven vonden die hij op 2 januari 1830 aan 'de fabriek der parochiale kerke van de H. Apostel Paulus' zond.

We durven in Sint-Paulus weleens het glas te heffen tijdens een receptie of een feestje voor een speciale gelegenheid en daar hoort Nieuwjaar zeker bij. Maar wat ze op Nieuwjaarsdag 1830 achterover sloegen aan wijn, tart toch elke verbeelding. Een stuk wijn is een oude benaming voor een vat wijn dat 225 liter bevat. Nu wordt ook de ware inhoud van een stuk in je kraag duidelijk.

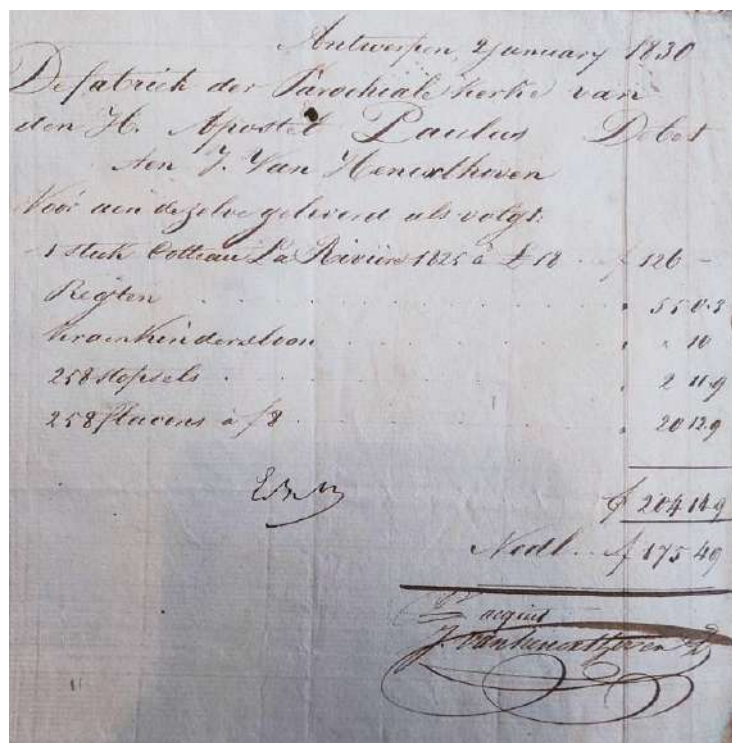
Uit een stuk wijn komen in theorie 300 standaardflessen van 0,75 liter maar Van Hencxthoven leverde 258 flessen, met hetzelfde aantal bijhorende 'stopsels'. In die tijd moesten er natuurlijk ook al 'regten' betaald worden en de 'kraankinders' werden betaald om die mega zware vaten uit de boot te takelen. Wees gerust, het waren niet per se kinderen hoor, maar kleine sterke mannen, die pasten in de door hen aangedreven kraan.

Die crypte van Sint-Paulus, met haar ongeveer 35 graven, was door Van Hencxthoven in huur en gebruik genomen als wijnkelder. Dat gebeurde tijdens de Hollandse periode (1815 - 1830) en is vandaag nog altijd merkbaar aan de helling die er voor gebouwd is in die tijd en de beschadiging aan enkele graven door de loodzware vaten.

Jean-Emmanuel was vele jaren lid van de kerkraad van Sint-Paulus. Hij stamde uit een oude familie van wijnhandelaars, projectontwikkelaars en aalmoezeniers

en woonde in de Zwartzustersstraat. Als rasechte ondernemer combineerde en soigneerde hij moeiteloos zijn activiteiten. Zijn rekening bezorgde wellicht wat hoofdpijn aan zijn collega-raadsleden op 2 januari 1830, terwijl ze nog niet volledig gerecupereerd waren na het nuttigen van de wijn.

Voor de liefhebbers: de wijn was een 'Cotteau' la Rivière, waarschijnlijk een rode Bordeaux, van de oogst 1825. Die begon volgens de historische gegevens van Tastet & Lawton op 11 september, wat een normale startdatum was. De kwaliteit werd als 'gewoon' beoordeeld.

Hardstenen atleten

Acht atlanten, sterke atletische mannen, schragen het bovenste gedeelte van onze toren. Ze ondersteunen niet alleen het dak van de toren maar ook de vergulde haan en dat beest weegt wel wat.

Natuurlijk werken de acht struise gasten in shiften. Op elk moment van de dag en de nacht zijn er vier die waken over de stad, terwijl hun collega's zich bekommeren om het rechthouden van onze bovenste verdieping.

De wakers nemen hun taak serieus. Hun lichaam lijkt in rust, hun gelaat sereen, maar niets ontsnapt aan hun blik. De jongeman op de foto is geboren in 1978. Hij en zijn kompanen losten in dat jaar hun voorgangers af, die er al stonden vanaf de 19de eeuw. Het was niet meer te doen met dat octet grijsaards, onze torenspits begon te verzakken.

Net als de Antwerpse watergeesten in vroege tijden laten onze atlanten af en toe dronkaards en bandieten schrikken. Dan galmt hun stem van 60 meter hoog over de Veemarkt en weerkaatst tegen Het Vleeshuis. Meer hebben de nachtbrakers meestal niet nodig om spoedig hun bed op te zoeken.

Brandende eierkassen

In de rubriek 'nieuws uit Antwerpen' in de 'Gazette van Gend' van 31 juli 1885 lezen we dat het de dag voordien rond 13u gebrand heeft in onze kelder.

Die kelder ligt vandaag middenin de archeologische site en de wanden zijn 'versierd' met graffiti van net na de Eerste Wereldoorlog. Sporen van een brand zijn niet

meer aanwezig, hoewel die in 1885 door die 'eierkassen' kort maar hevig gewoed heeft. Het artikel toont nog maar eens aan dat de kelders van de Sint-Pauluskerk en het klooster in de 19de eeuw als opslagplaatsen voor allerlei goederen benut werden.

Eierkassen (kistjes om eieren te vervoeren) werden net zoals Eiermanden gevuld met stro en waren eeuwenlang in gebruik. Onze moderne kartonnen voorgevormde Eierdozen zijn pas net voor de Eerste Wereldoorlog ontwikkeld en betekenden een grote stap voorwaarts in het schadevrij vervoer van dit basisvoedsel.

Hoge Driekoningen

Om dit tafereel van Driekoningen in de Sint-Pauluskerk te ontdekken moet je flink omhoog kijken. Het is een onderdeel van het epitaaf voor Abraham Melyn, 'ingenieur van syne majesteit en capiteyn van de borgers'. Het epitaaf hangt hoog aan de zuidoostelijke hoekzuil van het kerkship en vermeldt verder dat Abraham de geest gaf op 18 maart 1646.

De Driekoningen zijn gedreven in koper door Matthias, de broer van Abraham. Matthias en de familie hebben er een mooi portret van Abraham Melyn boven gehangen, vanwaar hij minzaam en bebaard al bijna 400 jaar de Sint-Pauluskerk in het oog houdt.

Volgens Pieter Génard werd Abraham met zijn vrouw Clara Vermeulen begraven aan de epistelkant (zuidelijk) voor het Sacramentsaltaar (toen nog 'Soeten Naem'). Op zijn grafsteen stond 'dum viveret regis Catholici Rerum Castrensiu Architector' – tijdens zijn leven was hij militair architect van de katholieke koning.

De drie wijzen en hun gezelschap zijn op het tafereel een vrolijke en rumoerige bende, met knechten, kinderen en paarden, die zich verdrukken om Maria en haar Kind geluk te wensen met de geboorte en Jezus als heiland te verwelkomen. Die is al flink uit de kluiten gewassen en Maria zit er na de ongetwijfeld moeilijke bevalling van dat groot boeieke verrassend fris bij. Rechtsbovenaan bemerken we een schattig tafereel met Jozef voor een os in de stal en iets wat op een haan lijkt naast een ruif met hooi.

Bisschoppelijke oorontsteking

We wisten al een paar jaar dat Michael Ophovius leed aan een wankele gezondheid. Herinner je ons artikel over de symptomen van cataract (staar) die we met de hulp van een gerenommeerd Antwerps oogarts bij hem hebben opgemerkt.

Peter Paul Rubens heeft met zin voor detail de cataract aan het rechteroog van zijn vriend en vermoedelijke biechtvader getoond op het beroemde portret van Ophovius (nu in het Mauritshuis in Den Haag).

Ook was Michael aan de zwaarlijvige kant en had hij last van hyperhidrosis plantares, dat laatste was gelukkig alleen nog een persoonlijk probleem nadat hij opklom in de dominicaanse hiërarchie en niet meer in een dormitorium sliep.

In de jaren '90 van vorige eeuw leed Michael aan een zware oorontsteking. Kosten nog moeite werden gespaard om hem de beste verzorging te bieden. Galant als hij was, strekte Ophovius tijdens de behandeling zijn rechterarm om de dokter van een val te vrijwaren. Gelukkig werd toen een foto genomen en die bewaren we in ons archief.

De oorontsteking was nog altijd een gevolg van de brand in 1968, toen Ophovius' oren vol met zwarte plakkerige rook zaten. De Antwerpse pompiers probeerden hem te helpen door zijn oren uit te spuiten,

een probate Antwerpse remedie. Onze dappere mannen waren echter te hevig en eerlijk gezegd zijn we blij dat Michael nog oren heeft.

Steenkappers in de gang

In de gang van de Veemarkt naar de kerk ligt een aantal verweerde grafstenen. Ze zijn afkomstig uit de kerk en worden nu als vloer gebruikt.

Op één van de stenen zie je alleen nog een embleem met een metseltroffel en een schopje, de rest is door de eeuwen vervaagd. Zou het embleem dat van het steenhoudersambacht zijn?

Op 2 februari 1635 werd in de Sint-Pauluskerk Lucas Anteunissen 'kalck en steenverkooper' uit Breda begraven. Zijn vrouw Catharina Vanden Sanden stierf in 1649. Hij was deken van het metsers- en steenhoudersambacht, ook wel het ambacht van de 'vier gekroonden' genoemd. Ook schaliedekkers en kasseiers behoorden tot hetzelfde ambacht.

Als je meer wilt weten over de 'vier gekroonden' dan verwijzen we je graag naar het volledige artikel in Paullus Allerheiligen 2025, blz. 8. Je kunt het gratis lezen [via deze link](#)

Ook Antonius Daniels werd als deken van de 'vier gekroonden' begraven in de Sint-Pauluskerk. Stadsarchivaris Génard, die de grafstenen in 1873 in kaart bracht, vond geen sterfdatum op de verweerde steen maar wel de tekst 'Van daeg aen my, morgen aen u'

De meeste steenkappers hadden hun werkhuizen aan de huidige Steenhoudersvest. Bekende namen zoals Appelmans, De Waghmakere en Sanders waren hier actief.

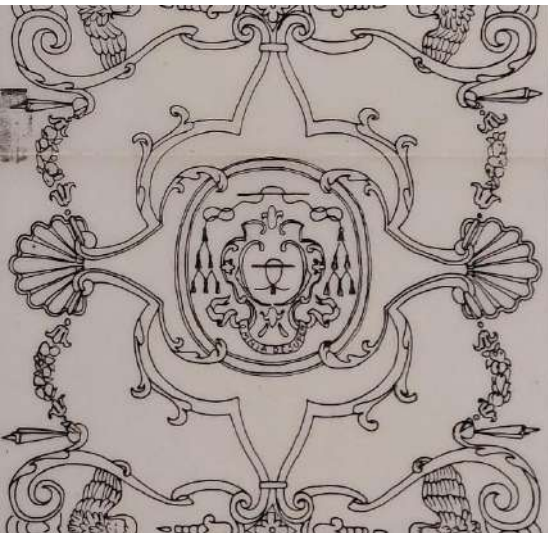
Midden van de hemel

In het 17de-eeuwse klooster van de predikheren in Antwerpen, net naast de Sint-Pauluskerk, kon je alles vinden waar een dominicaan van droomt.

Er was een brouwerij – dacht jij daar ook als eerste aan? Tuinen met groenten, een boomgaard en een siertuin tussen de kloostergebouwen zorgden ervoor dat de geest tot rust kwam – en dus dichterbij God – terwijl het lichaam bewoog tussen het groen.

Voor het echte spirituele werk hadden de dominicanen een schitterende bibliotheek met waardevolle boeken. De inhoud van die bibliotheek heeft een eerste keer geleden in de calvinistische periode 1582 – 1585 en kreeg de doodsteek op het einde van de 18de eeuw, toen de boeken verkocht werden tijdens de Franse bezetting.

Wat er restte van de ruimte werd vakkundig in de as gelegd tijdens de grote brand van 1968. Gelukkig heeft een wijze ziel vooraf een tekening van het plafond van de bibliotheek gemaakt, waarvan we het centrale deel tonen op de foto. Het was het midden van de boekenhemel.

Het centrum van het midden laat ons een bisschopshoed zien met de leuze Omnia Desuper – alles komt van boven. Geef toe, die bisschopsspreuk van Ambrosius Capello o.p. (1597 - 1676) paste prima op het plafond van een kloosterbibliotheek.

Vuurtoren

Op het laatst ging het niet meer zo goed met café Vuurtoren op de Veemarkt. Het vuur was gedoofd door de wind en de regen die door de kapotte ruiten vrij spel hadden in de kamers. Zeelieden en nachtvolk vonden daarom de weg niet meer naar het café en verdwaalden naar andere etablissementen.

Het huis staat pal naast de ingang van de Sint-Pauluskerk, op de hoek van de Veemarkt en de Zwartzustersstraat en is vakkundig gerestaureerd. Vandaag is de Veemarkt een aangenaam stadsplein, de verkrotting van de jaren 1960 en 1970 is gestopt. De oude huizen die nog konden gered worden zijn gerestaureerd, andere herbouwd, nog andere vervangen door nieuwe. De Veemarkt leeft.

Zo, u bent weer helemaal mee. We hebben een maand pauze genomen dus krijg je deze keer een dubbele portie miniatuurtjes. Wil u graag meer van deze leuke weetjes lezen en/of op de hoogte blijven van de activiteiten in de Sint-Pauluskerk? Bezoek dan onze Facebookpagina 'Sint-Pauluskerk Antwerpen' of onze Instagrampagina @sintpauluskerkantwerpen

Alle Facebookberichten en nieuwtjes verschijnen ook op onze website:

www.sintpaulusantwerpen.be

Uw FB/IG-ploeg (Armand Storck, Walter Geluyckens, Caroline De Wever)

Gezongen mis: zondag 15 februari, 10u30, kerk (Veemarkt)

Eucharistieviering in de Sint-Pauluskerk, voorgegaan door Kiran Joy o.p., muzikaal verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

Aswoensdag: woensdag 18 februari, 12u30, kerk (Veemarkt)

Eucharistieviering, voorgegaan door Anton Milh o.p.

Vasten, dat is meer dan alleen 'minder' eten en drinken. Dat is tijd nemen om je te bezinnen, om te versoberen. Tijdens de vastenperiode versoberen we ook de muzikale menukaart van de vieringen. Het orgel is dan eerder discreet aanwezig en sommige registers worden letterlijk het zwijgen opgelegd.

Vespers: woensdag 18 februari, 17u, koor kerk (Veemarkt)

De zeven broeders van de Antwerpse domini- caanse gemeenschap vieren 's morgens en 's avonds het officie, het getijdengebed, in hun klooster. Eénmaal per week willen zij de intimiteit van hun gebed met u delen.

Iedereen is welkom.

Gezongen mis: zondag 22 februari, 10u30, kerk (Veemarkt)

1ste zondag van de Vasten. Eucharistieviering in de Sint-Pauluskerk, voorgegaan door Didier Croonenberghs o.p., muzikaal verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

Vespers: woensdag 25 februari, 17u, koor kerk (Veemarkt)

De zeven broeders van de Antwerpse domini- caanse gemeenschap vieren 's morgens en 's avonds het officie, het getijdengebed, in hun klooster. Eénmaal per week willen zij de intimiteit van hun gebed met u delen.

Iedereen is welkom.

Quiz: zaterdag 28 februari, 18u, crypte kerk (Veemarkt)

Derde internationale quiz van Sint-Paulus. Net als bij de vorige edities gaan we voor een 'algemene quiz'. Dat wil zeggen dat u vragen krijgt voorgeschoteld uit allerlei domeinen, waaronder actualiteit, muziek, taal, geschiedenis, wetenschap en natuurlijk uit de corebusiness van onze parochie: religie. Daarmee onderscheiden we ons van andere quizorganisaties. Wees er tijdig bij om je in te schrijven. De opbrengst gaat net als vorig jaar naar de Sint-Vincentiuswerking van de Sint-Pauluskerk en komt zo terecht bij Antwerpenaars die het moeilijk hebben. We sturen u natuurlijk evenmin met lege handen naar huis.

Praktisch:

Wanneer? Zaterdag 28 februari '25 om 18u (deuren 17u)

Waar? In de crypte van Sint-Paulus

Per ploeg: max. 6 personen

Inkom? 50 euro per ploeg

Eten en drinken? Ja en ja

Inschrijven via info@sintpaulusantwerpen.be met naam van de groep

Let op: de plaatsen zijn beperkt én ... iedereen krijgt een prijs!

Gezongen mis: zondag 1 maart, 10u30, Sint-Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)

2de zondag van de Vasten. Eucharistieviering, muzikaal verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

Vespers: woensdag 4 maart, 18u, Zwartzusterkapel (Zwartzusterstraat)

De zeven broeders van de Antwerpse domini- caanse gemeenschap vieren 's morgens en 's avonds het officie, het getijdengebed, in hun klooster. Eénmaal per week willen zij de intimiteit van hun gebed met u delen.

Iedereen is welkom.

Gezongen mis: zondag 8 maart, 10u30, Sint-Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)

3de zondag van de Vasten. Eucharistieviering, muzikaal verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

Vespers: woensdag 11 maart, 18u, Zwartzusterkapel (Zwartzusterstraat)

De zeven broeders van de Antwerpse domini- caanse gemeenschap vieren 's morgens en 's avonds het officie, het getijdengebed, in hun klooster. Eénmaal per week willen zij de intimiteit van hun gebed met u delen.

Iedereen is welkom.

Gezongen mis: zondag 15 maart, 10u30, Sint-Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)

4de zondag van de Vasten. Eucharistieviering, muzikaal verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

Arts² in concert: zondag 15 maart, 15u, Sint-Rumolduskerk (Ter Rivierenlaan 92, Deurne)

Muziek in Sint-Paulus vzw verwelkomt opnieuw de jonge muzikanten van het Orchestre d'Arts² van de Ecole Supérieure des Arts van Mons (Bergen), onder leiding van muziekdirecteur en dirigent Nicolas Krüger.

Net als in 2024 staat muziek van Felix Mendelssohn Bartholdy (1809 - 1847) op het programma. Dit keer brengen ze 'A Midsummer Night's Dream', één van de meest gespeelde composities van Mendelssohn. Vooral de huwelijksmars uit die suite zal iedereen onmiddellijk herkennen.

Wegens de restauratiewerken zoeken we onderdak bij bevriende kerken, zowel voor onze orkestmissen als voor onze concerten. Voor dit concert trekken we naar de Sint-Rumolduskerk in Deurne.

Praktisch:

- Ingang: Sint-Rumolduskerk, Ter Rivierenlaan 92
- Aanvang: 15u, deuren 14u30

Ticket: € 15 -betaling op rek.nr. BE15 3631 2226 7530 van 'Muziek in Sint-Paulus' vzw met mededeling 'concert 15 maart' en naam en e-mailadres. We bevestigen uw betaling per e-mail. Meer info? info@sintpaulusantwerpen.be

Vespers: woensdag 18 maart, 18u, Zwartzusterkapel (Zwartzusterstraat)

De zeven broeders van de Antwerpse domini- caanse gemeenschap vieren 's morgens en 's avonds het officie, het getijdengebed, in hun klooster. Eénmaal per week willen zij de intimiteit van hun gebed met u delen.

Iedereen is welkom.

Gezongen mis: zondag 22 maart, 10u30, Sint-Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)

5de zondag van de Vasten. Eucharistieviering, muzikaal verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

Vespers: woensdag 25 maart, 18u, Zwartzusterkapel (Zwartzusterstraat)

De zeven broeders van de Antwerpse domini- caanse gemeenschap vieren 's morgens en 's avonds het officie, het getijdengebed, in hun klooster. Eénmaal per week willen zij de intimiteit van hun gebed met u delen.

Iedereen is welkom.

Gezongen mis: zondag 29 maart, 10u30, Sint-Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)

Palmzondag. Eucharistieviering, muzikaal verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

**Vespers: woensdag 1 april, 18u,
Zwartzusterkapel (Zwartzusterstraat)**

De zeven broeders van de Antwerpse domini-
caanse gemeenschap vieren 's morgens en 's
avonds het officie, het getijdengebed, in hun
klooster. Eénmaal per week willen zij de intimiteit
van hun gebed met u delen.

Iedereen is welkom.

**Eucharistieviering: donderdag 2 april, 19u,
Sint-Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)**

Witte donderdag. Eucharistieviering, muzikaal
verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

**Viering: vrijdag 3 april, 19u, Sint-
Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)**

Goede Vrijdag. Eucharistieviering, muzikaal
verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

**Viering: vrijdag 3 april, 19u, Sint-
Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)**

Goede Vrijdag. Eucharistieviering, muzikaal
verzorgd door titularis-organist Bart Rodyns.

**Eucharistieviering: zaterdag 4 april, 21u, Sint-
Ignatiuskapel (Prinsstraat nr. 13)**

Viering, voorgegaan door Anton Milh o.p.,
muzikaal verzorgd door titularis-organist Bart
Rodyns.

**Orkestmis: zondag 5 april, 10u30, Sint-
Walburgiskerk, Volkstraat 41, Antwerpen**

Eucharistieviering in de Sint-Walburgiskerk,
voorgegaan door Didier Croonenberghs o.p.,
muzikaal verzorgd door Octopus Kamerkoor en
Euterpe Baroque Consort o.l.v. Bart Van Reyn en
titularis-organist Bart Rodyns.

Op het programma staat de Krönungsmesse KV
317 van W.A. Mozart

Praktisch:

- plaats: Sint-Walburgiskerk, Volkstraat nr
41
- aanvangsuur: 10u30
- bereikbaarheid: tram 4, halte 'Museum' of
Q parking 'Kooldok'

Dopen

Sepe Verschelden – 1 februari

Felix Pissierssens – 8 februari

Huwelijken

Ronald Rogiers & Marie Missine – 7 februari

Uitvaarten

Margareta Clementine Daeleman – 24 januari

Herman Nachtergaele o.p. – 29 januari

Paulus

Sint-Pauluskerk Antwerpen

Sint-Paulusstraat 22

2000 Antwerpen

T 0477 97 07 13 (secretariaat)

T 0497 23 83 60 (pastoor)

info@sintpaulusantwerpen.be

www.sintpaulusantwerpen.be

Redactieraad:

Didier Croonenberghs (pastoor), Caroline De Wever (directeur), Walter Geluyckens (voorzitter Sint-Paulusvrienden), Guido Meeussen (hoofdredacteur), Joris Reymer en Erwin Vandecauter (lay-out en grafische vormgeving), Armand Storck (coördinatie), Leo Van achter (logistiek), Bart Rodyns (muziek), Inès Ducès (hoofd muziekkapel)

Auteurs:

Vincent Crevals, Didier Croonenberghs o.p., Caroline De Wever, Walter Geluyckens, Guido Meeussen, Anton Milh o.p., Joris Reymer, Armand Storck

Vormgeving

We make.

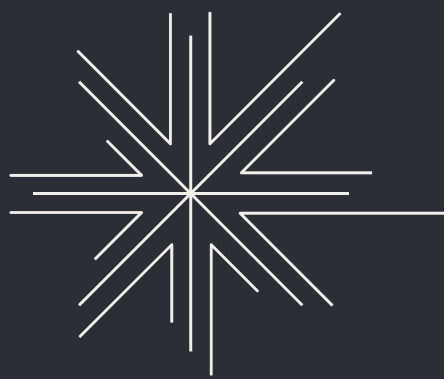
V.U.

Didier Croonenberghs en Paul Bistiaux,
Sint-Pauluskerk
Sint-Paulusstraat 22, 2000 Antwerpen

Digitaal

www.sintpaulusantwerpen.be

redactie@sintpaulusantwerpen.be

Sint Paulus